

DAVE GOULSON

Humlejakt

På leting etter sjeldne humler

Oversatt av Halvor Kristiansen

FORLAGET PRESS

KAPITTEL EN

Salisbury Plain og enghumlen

«Et eller annet sted er det noe utrolig som venter på å bli oppdaget.»

Carl Sagan

Tidligere har man hørt meg gi Adolf Hitler skylden for undergangen til de britiske humlene, for det var andre verdenskrig som ga startskuddet til å øke matproduksjonen i Storbritannia – på den tiden måtte landet prøve å bli så selvberget som mulig, siden det fantes svært få importtruter. Det ble begynnelsen på flere tiår med intensivering av landbruket, der store deler av naturen vår ble ødelagt for å gi plass til store jorder med monokulturer. Men skal jeg følge den samme logikken, må jeg også innrømme at den tyske keiseren og Hitler kanskje også fortjener en viss motvillig anerkjennelse fordi handlingene deres utilsiktet førte til at et av Europas største naturreservater ble opprettet.

I 1897 begynte forsvarsdepartementet å kjøpe opp landområder i Salisbury Plain for å ha militærøvelser der.¹ På den tiden var Storbritannia et stort imperium som hadde vært

---

¹ Chris Cordens bok *Salisbury Plain: Military and Civilian Life on The Plain since the 1890s* gir en engasjerende fremstilling av hærens ulike og iblant eksentriske aktiviteter i The Plain helt fram til i dag.

involvert i en lang rekke konflikter over hele verden – det var strevsomt å gjøre krav på nye territorier i fjerne verdenshjørner, og det måtte mange veltrente soldater til for å holde så mange dårlig væpnede innfødte i et jerngrep. I løpet av dronning Victorias sekstitre år lange styre var vi innblandet i hele trettiseks store kriger, pluss atten felttog og nittiåtte militære ekspedisjoner. Den operative hæren besto av mange menn, og vi trengte et sted å lære dem opp. Regjeringen innså dette og vedtok en lov som tillot hæren å kjøpe sine egne landområder, eller ekspropriere dem om nødvendig. For hæren virket det fornuftig å finne et område som ikke lå for langt fra transportknutepunktene i London, eller fra havnene i Den engelske kanal, et sted der det bodde få mennesker og hvor tomteprisene var lave. Salisbury Plain passet beskrivelsen perfekt, for etter sammenbruddet i ullindustrien på midten av 1800-tallet var Wiltshire blitt et av de fattigste grevskapene i England. Hæren satte i gang med omfattende innkjøp – bare i 1897 kjøpte de rundt seks tusen hektar i The Plain, i tillegg til flere landområder andre steder i Storbritannia.

Før hæren kom, hadde Salisbury Plain hatt bosetninger helt siden oldtiden. Det består av en enorm krittformasjon som ble dannet da skjellene til utallige billioner små sjødyr hopet seg opp på bunnen av et gammelt hav for rundt hundre millioner år siden, for så å stige opp i et bølgende platå som heller svakt fra sør mot nord, og ikke strekker seg mer enn to hundre meter over havet på de høyeste punktene. Platået ble dekket av skog da isen trakk seg tilbake fra De britiske øyer etter siste istid, men i likhet med North Downs og South Downs var det blant de første områdene som ble ryddet for

skog av de første bosetningene i yngre steinalder for kanskje fem tusen fem hundre år siden – det tynne jordsmonnet gjorde det antagelig enklere å få opp røttene enn i lavlandet rundt. Det er spor etter menneskelig aktivitet fra enda eldre tider – blant annet de råtne restene av trestokker som ble hamret ned i bakken med regelmessig avstand mellom hver stokk for rundt åtte tusen år siden, uvisst av hvilken grunn. Vi vet svært lite om hvordan de levde, men de etterlot seg mange underlige grav- og steinhauger, bygdeborger og andre rare hauger av mystisk opprinnelse som ligger spredd rundt i The Plain.

Det mest berømte byggverket fra yngre steinalder er naturligvis Stonehenge, en fantastisk og ikonisk samling av enorme tilhugde steiner, en sirkel med vertikale pilarer, Sarsen-steinene, med massive horisontale steiner oppå, som på en eller annen måte ble reist for fem tusen år siden. Jeg besøkte Stonehenge da jeg var liten. På den tiden kunne de besøkende gå og klatre hvor de ville, og besøket står levende for meg den dag i dag. Det er umulig å slippe unna magien ved denne samlingen av gamle steiner, som noen fantasifullt hevder ble båret dit og reist av den legendariske trollmannen Merlin. Det er riktignok vanskelig å forklare hvordan de ble fraktet dit på konvensjonelt vis, for de fire tonn tunge «blåsteinene» som utgjør den mindre indre sirkelen i Stonehenge, stammer fra et steinbrudd vest i Wales, rundt to hundre og nitti kilometer unna, og det er store elver og fjell mellom de to stedene. Dersom det ikke var magi med i bildet, kan vi forestille oss at det må ha vært fryktelig mye blod, svette og tårer i stedet, så angivelig mente disse menneskene at det var usedvanlig vik-

tig å bygge Stonehenge. Sarsen-steinene kommer fra et sted like ved Avebury, bare førti kilometer mot nord, men siden de veier tjue tonn hver, må også dette ha vært litt av en jobb. Noen har regnet ut at det ville kreve rundt seks hundre mann for å slepe hver stein på rullestokker, og selv med så mange ville det ha gått veldig, veldig langsomt. Man kan forestille seg at det må ha vært litt av en oppgave bare å sette sammen et slikt arbeidslag, for på den tiden var den totale befolkningen i Storbritannia bare på noen titalls tusen. Det er ingen som vet hvorfor disse forhistoriske menneskene gikk så langt for å bygge det. Kremerte menneskeknokler og andre levninger er funnet i graver på stedet, og radionuklider har avdekket at noen av disse levningene er fra mennesker som hadde reist langt, fra det som nå er Frankrike og Tyskland, og til og med en gutt fra den andre kanten av Middelhavet. Kanskje de var utenlandske slaver som ble ofret for å tilfredsstille en for lengst glemte gud? Andre teorier antyder at steinene var et astronomisk observasjonssted, eller et sted for å helbrede folk, eller til og med et symbol på fred og enhet blant de forskjellige steinalderfolkene. Det vil vi nesten garantert aldri få vite. Hva den opprinnelige hensikten enn var, føles det som om denne forhistoriske virksomheten har satt spor etter seg, for steinene har utvilsomt en egen, illevarslende atmosfære.

Mye senere kom romerne og dyrket mat i The Plain for å forsyne legionene. Enda senere, i år 878. e.Kr., sies det at kong Alfred vant et avgjørende slag mot vikingene i nærheten av Westbury, og til minne om seieren ble det risset inn en hvit hest i kritt fjellet i åsen over Westbury, på vestsiden av Salisbury Plain. Gjennom alt dette og fram til det tjuende

århundret endret sannsynligvis livet seg relativt lite for dem som bodde og jobbet i The Plain. I viktariatiden på slutten av 1800-tallet var det to søstre, Ella og Dora Noyes, som reiste rundt i The Plain, og i 1913 utga de en stemningsfull beretning med illustrasjoner om opplevelsene sine, *Salisbury Plain: Its Stones, Cathedral, City, Villages and Folk*. Livet i The Plain kretset rundt sauer – gjeterne hadde flokker på rundt tusen dyr hver; ull var den primære inntektskilden, og i tillegg ga dyrene kjøtt og var den eneste kilden til gjødsel til den dyrkbare jorda. Landsbyene i The Plain ligger gjerne i le innerst i dalene, og er omgitt av inngjerdede jorder, mens slettene rundt for det meste består av åpne beitemarker. Disse beitemarkene var antagelig blitt vedlikeholdt på samme måte, ved dyr som beitet jevnlig, gjennom de siste fem tusen årene. Ella Noyes beskrev landsbyen Imber:

Landsbyen ligger i en dyp fold i The Plain, inntil enda en liten vinterbekk; den er omgitt av skråningene til det høye plataet på alle kanter. Den består av én eneste gate med små hus og bondegårder som bukter seg gjennom dalen under beskyttende almetrær; den lille bekken renner stri med rent, klart vann om våren, men leiet tørker ut og fylles med tykt gress og planter om sommeren.

De hvitkalkede husene med sine skrå tømmeretak dekket av gress ligger i små rekker og klynger, mens det i krokene og krikene mellom dem er anlagt hager fulle av blomster; rosebusker, et syrintre her og der, liljer og klynger med bredflatbelger.

*